

IMOM TERMIZIY MAQBARASI.

Abdurahmanov To'raxon Saydullayevich

*Andijon Davlat Chet tillari instituti, Ingliz tili filologiyasi, o'qitish metodikasi
va tarjimashunoslik fakulteti o'qituvchisi*

Dehqonboyev Azizbek Xolmuhammad o'g'li

Annotatsiya. Ushbu maqolada Islom Oltin asrining ko'zga ko'ringan olimi Abu Iso Muhammad at-Termiziy maqbarasining me'moriy ahamiyati ko'rib chiqilgan. Tadqiqot maqbaraning tarixiy konteksti, me'moriy dizayni va madaniy ta'siriga qaratilgan. Strukturaviy elementlar va badiiy xususiyatlarni tahlil qilib, ushbu tadqiqot yodgorlikning Islom me'moriy merosidagi ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar. Abu Iso Muhammad at-Termiziy, maqbara, Islom me'morchiligi, tarixiy yodgorlik, me'moriy dizayn, madaniy meros, Islom Oltin asri, O'zbekiston.

O'zbekistonning Termiz shahrida joylashgan Abu Iso Muhammad at-Termiziy maqbarasi viloyatning boy madaniy va tarixiy merosidan dalolatdir. Abu Iso Muhammad at-Termiziy, taniqli Islom olimi, 9-asr davomida hadisshunoslik va Islom huquqshunosligiga katta hissa qo'shgan. Uning maqbarasi, me'moriy hayrat, nafaqat uning so'nggi dam olish joyi, balki Islom san'ati va me'morchiligining ramzi sifatida ham xizmat qiladi. Ushbu maqola ushbu yodgorlikning tarixiy kelib chiqishi, me'moriy xususiyatlari va madaniy ahamiyatini o'rganadi.

Tadqiqot metodologiyasi tarixiy matnlarni har tomonlama ko'rib chiqish, me'moriy tahlil va dala kuzatuvlarini o'z ichiga oladi. Tarixiy matnlarda Abu Iso Muhammad at-Termiziy va maqbara qurilgan davr haqida kontekst va ma'lumot berilgan. Arxitektura tahlili maqbaraning konstruktiv dizayni, ishlatilgan materiallar va badiiy elementlariga qaratilgan. Dala kuzatuvlari yodgorlikning hozirgi holatini aks ettirish uchun saytga tashrif buyurish va fotografik hujjatlarni o'z ichiga oladi.

Al Hakim at-Termiziy - Musulmonlar uchun muqaddas bo'lgan Al Hakim at-Termiziy maqbarasi me'moriy yodgorlik bo'lib, qadimgi Termiz shahrining chekkasida joylashgan. Maqbarada buyuk islom arbobi, turli falsafiy va diniy asarlar muallifi, darveshlar jamoasining yaratuvchisi Abu Abdulloh ibn Hasan ibn Bashir al-Hakimiy at-Termiziy maqbarada dafn etilgan. U xalq orasida Termiz-ota deb ham nomlanadi. Afsonaga ko'ra, o'n yoshida unga vahiy kelib, bir qariya unga bilim bergan. Vaqt o'tishi bilan u shuhrat qozondi, lekin ota-onasining uyida kamtarona yashashni davom ettirdi. Hakim at-Termiziy shahid sifatida vafot etdi – qarilik chog'ida shaharga bostirib kirgan dushmanlar uni boshidan judo qildilar (IX asr oxiri).

Afsonaga ko'ra, Chingizxon ushbu noyob durdonadan hayratda qolgan, o'z qo'shiniga yodgorlikka zarar bermaslikni buyurgan, chunki u bu binoni odamlar emas, balki xudolar yaratgan deb ishongan.

Maqbara ustida gumbaz ko'tarilgan, bino ichida esa juda hashamatli bezaklar bor. Marmardan yasalgan va noyob naqshlar va arab yozuvlari bilan bezatilgan avliyoning qabr toshli diqqatni o'ziga tortadi. Ansamblning yonida sal keyinroq qurilgan jome masjidi joylashgan.

At-Termiziy majmuasi hududida yana bir nechta qiziqarli diqqatga sazovor joylar mavjud: Chillaxonalar – milodiy V-X asrlarga oid qadimiy g'or inshootlari, qadimgi Tarmita shaharchasining xarobalari (Eski Termiz), Termiz shahri va Termiz shahar muzeyi.

Temuriylar hukmronligi davrida (15-asr) xonaqoh baland asos (bal. 1,5 m) ustiga pishiq g'ishtdan qayta qurildi. Unga tutash bo'lgan xonalar ta'mirlandi. Xonaqohning shim. va jan. tomonlariga peshtoq ishlandi. Oddiy va aniq qurilmali xona devorlari ravoq ustunlari "romb" ko'rinishidagi poyustunga tayangan. Hakim Termiziy maqbarasi 9-asrda bunyod etilgan xonaqoh hujralaridan biri bo'lgan. Xonaqoh hovlisining g'arbidagi 3 gumbazli masjid maqbaraga tutash, 3 ravog'i hovliga kdragan. Masjidning g'arbiy devor markazida keng hoshiyali mehrob bor.

Masjid ustunlari g'ishtdan bezakli qilib terilgan. Masjiddan ravoq orqali maqbaraga o'tiladi. Maqbara ichi ganch o'ymakorligida gilam nusxa bezakda serhasham pardoqlangan.

Maqbaraning me'moriy dizayni Islom Oltin davrida keng tarqalgan turli madaniy ta'sirlarning sintezini aks ettiradi. Gumbaz va kamarlardan foydalanish fors va O'rta Osiyo me'moriy elementlarining moslashishini namoyish etadi. Murakkab plitka ishlari va dekorativ naqshlar ilg'or badiiy texnikani va Estetikaning Islom madaniyatidagi ahamiyatini ta'kidlaydi. Maqbara nafaqat dafn etilgan joy, balki diniy va ilmiy faoliyat markazi sifatida ham xizmat qilib, bunday yodgorliklarning jamiyat ijtimoiy va madaniy hayotidagi rolini ta'kidlaydi.

Maqbarani saqlash atrof-muhit omillari va inson faoliyati tufayli muhim muammolarni keltirib chiqarmoqda. Yodgorlikni tiklash va saqlash bo'yicha harakatlar uning me'moriy va tarixiy yaxlitligini saqlash uchun juda muhimdir. Maqbaraning merosni saqlash dasturlariga kiritilishi uning madaniy va tarixiy boylik sifatida ahamiyatini ta'kidlaydi.

Xulosalar

Abu Iso Muhammad at-Termiziy maqbarasi Islom me'morchiligining ajoyib namunasi va muhim madaniy meros ob'ektidir. Uning me'moriy xususiyatlari va badiiy elementlari Islom Oltin davrining boy madaniy va tarixiy kontekstini aks ettiradi. Yodgorlikning yaxlitligini saqlash va kelajak avlodlar uchun merosini davom ettirish uchun saqlash va tiklash ishlari juda muhimdir. Shunga o'xshash yodgorliklar bo'yicha

keyingi tadqiqotlar Islom olamining me'moriy va madaniy yutuqlari haqida chuqurroq ma'lumot beradi.

Kengaytirilgan saqlash harakatlari: maqbarani atrof-muhit degradatsiyasi va inson ta'siridan himoya qilish uchun ilg'or saqlash usullarini joriy etish.

Ta'lim dasturlari: mahalliy aholi va sayyohlar orasida maqbaraning tarixiy va madaniy ahamiyati to'g'risida xabardorlikni oshirish uchun ta'lim dasturlarini ishlab chiqish.

Raqamli hujjatlar: tadqiqot va tabiatni muhofaza qilish ishlarini engillashtirish uchun maqbaraning me'moriy va badiiy xususiyatlarining batafsil raqamli arxivlarini yarating.

Hamkorlikdagi tadqiqotlar: tarixchilar, me'morlar va tabiatni muhofaza qiluvchilar o'rtasida Islom me'moriy merosini saqlash bo'yicha kompleks strategiyalarni ishlab chiqish uchun hamkorlikni rag'batlantirish.

Turizmni rivojlantirish: maqbara yaxlitligini saqlashni ta'minlash bilan birga iqtisodiy manfaatlarni oshirish uchun barqaror turizm amaliyotini targ'ib qilish.

Ushbu takliflarni ko'rib chiqish orqali Abu Iso Muhammad at-Termiziy maqbarasini asrab-avaylash va qadrlash, uning kelajak avlodlar uchun mustahkam bo'lishini ta'minlash mumkin.

Adabiyotlar.

1. Usmonxon Alimov. Ilmning fazilati. –Toshkent: Movarounnahr, 2010 yil. 6-bet.
2. Alimov U. Ilmning fazilati. –Toshkent: Movarounnahr, 2010 yil. 47- 48 betlar.
3. Axloq-odobga oid hadis namunalari. –Toshkent: “Fan”, 1990 yil. 104
4. Nosirxo'jaev S.X., Lafasov M.F., Zaripov M.Z. Ma'naviyat asoslari. – Toshkent: “Sharq”, 2005 yil. 158-bet.
5. Axloq-odobga oid hadis namunalari. –Toshkent: “Fan”, 1990 yil. 108- bet.
6. Falsafa qomusiy lug'at. “O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti”, –T.: 2004. –B.66.
7. Moziydan taralgan ziyo. – T.: Ma'naviyat, 1998. – B. 60.
8. Shayx Abdulaziz Mansur. Ming bir hadis. –T.: G'ofur G'ulom nashriyoti, 2017 yil. 183 – bet